

Spis treści

Słowo od Marszałka Urzędu Marszałkowskiego.....	1
Do Czytelników	3
Zasięg terytorialny	3
Podział na okresy	4
Podziękowania, uwagi	7
I. Pradzieje – Krystyna Bieńkowska, Halina Karwowska	8
II. Pogranicze polsko-rusko-litewskie – Józef Maroszek, Jan Tęgowski	19
Jaćwingowie	25
Mazowsze 1382-1392	27
W dobie kolejnych władców: Świdrygiełły, Zygmunta Kiejstutowicza, Bolesława Mazowieckiego	29
Prawo polskie	30
Powstanie województwa podlaskiego w 1513 r.	32
Inkorporacja województwa podlaskiego do Korony Polskiej	34
Mazowsze	37
III. Puszcze i gospodarka leśna XV-XVIII w. – Józef Maroszek.....	38
Puszcze i ludność puszczańska	38
Dwory myśliwskie	40
IV. Przemiany struktury agrarnej i krajobrazu kulturowego w wyniku reform królowej Bony i króla Zygmunta Augusta – Józef Maroszek	42
Starostwa i ekonomie królewskie: grodzieńska i brzesko-kobryńska	46
V. Miasta – rzemiosło i handel – Józef Maroszek	48
Lokacje miejskie	48
Cechy rzemieślnicze	50
Jarmarki i targi	54
Targowiska wiejskie	57
VI. Struktura stanowa społeczeństwa w XIV-XVIII w. – Józef Maroszek	61
Rycerstwo – szlachta i bojarzy	61
Sądy ziemskie i grodzkie	62
Bojarzy hospodarscy i wielkopańscy	63
Żydzi	64
Chłopi	67

VII. Wielcy panowie i magnateria na Podlasiu – Józef Maroszek	69
Wielka własność ziemska	69
Rezydencje i dwory wielkopańskie	72
VIII. Wyznania na Podlasiu – Józef Maroszek	76
Kościół rzymskokatolicki w diecezjach: płockiej, wileńskiej i łuckiej	76
Kościół prawosławny	80
Kościół unicki 1596-1795	82
Kościół kalwiński	85
Arianie	86
Islam	87
Miejsca kultowe słynące łaskami	87
IX. Infrastruktura społeczna – Józef Maroszek	91
Klasztory	91
Szkoły	93
Szpitale-przysługi	95
X. Życie polityczne – Józef Maroszek	98
Sejmiki	98
Potop szwedzki, Moskiewszczyzna i najazd Rakoczego 1655-1660 r.	98
Wojna północna 1700-1721	101
Konfederacja barska 1768-1772	102
Komisje Boni Ordinis 1779 r.	103
Insurekcja kościuszkowska	103
Zakończenie	107
XI. Od rozbiorów do końca lat dwudziestych XIX w.	
– Adam Czesław Dobroński.....	109
Rządy pruskie (1796-1807)	109
W Księstwie Warszawskim i w obwodzie białostockim (1807-1812)	113
Wojna 1812 roku i jej następstwa	117
Zmiany po Kongresie Wiedeńskim 1815 r.	120
XII. Stracone szanse. Utrwalanie podziałów. – Adam Czesław Dobroński.....	125
Od listopada 1830 do lutego 1831 r.	125
Działania wojenne 1931 r.	129
Okres międzypowstaniowy w guberni augustowskiej	134
Obwód białostocki po 1831 r. Powstanie okręgu przemysłowego.....	137
XIII. Powstanie styczniowe 1863-1864 i jego konsekwencje	
– Adam Czesław Dobroński.....	142
Manifestacje patriotyczne	142
Przebieg walk 1863-1864	146
Terror popowstaniowy	151
XIV. Opór przed rusyfikacją. Zmiany gospodarcze i społeczne (1866-1904)	
– Adam Czesław Dobroński	154
Polityka caratu po 1864 r. Nowe gubernie.....	154
Gospodarka, infrastruktura społeczno-ekonomiczna	158

Stolice regionów	163
Miasta i osady	166
XV. Ku wolności – Adam Czesław Dobroński	169
Rewolucja 1905-1907	169
Między rewolucją a wojną	173
I wojna światowa. Dramaty i nadzieje	177
XVI. W II Rzeczypospolitej – Jan Jerzy Milewski	184
Odzyskiwanie niepodległości	184
Powstanie województwa białostockiego, podziały administracyjne	189
Wojna 1920 r.	192
Odbudowa gospodarki	195
Region między Warszawą a Wilnem	197
XVII. Ambicje i realia lat dwudziestolecia międzywojennego – Jan Jerzy Milewski.....	199
Ludność woj. białostockiego	199
Struktura narodowościowo-wyznaniowa i społeczna	199
Problemy rozwoju gospodarczego województwa	203
Układ sił politycznych w regionie. Wybory parlamentarne i samorządowe. ...	206
Oświata i życie kulturalne. Działalność organizacji społecznych.	213
Wobec mniejszości narodowych.	216
XVIII. Wojna i dwie okupacje – Jan Jerzy Milewski	218
Garnizony, przygotowania do wojny obronnej	218
Działania wojenne w kampanii jesiennej 1939 roku.	219
Okupacja niemiecka i sowiecka do czerwca 1941 r. Postawa mieszkańców.	
Represje NKWD	223
Początek wojny niemiecko-sowieckiej i los ludności cywilnej. Zagłada Żydów.	
Polityka okupacyjna niemiecka.....	233
Opór społeczeństwa polskiego.....	239
Region w końcowym okresie wojny.....	241
XIX. Fikcyjna niepodległość – Jan Jerzy Milewski	244
Przejmowanie władzy przez ekipy PKWN. Represje UB i NKWD.....	244
Województwo białostockie w nowych granicach. Repatriacja i przesiedlenia.	
Usuwanie zniszczeń.	245
Obóz „władzy ludowej” i legalna opozycja. Walka z podziemiem niepodległościowym. Referendum ludowe i wybory do Sejmu Ustawodawczego	248
Likwidacja podziemia niepodległościowego. Walka z Kościołem.	253
Próba kolektywizacji rolnictwa i uprzemysłowienia województwa (plan 6-letni)	257
Problemy oświaty i kultury	260
XX. Niespełnione nadzieje – Marek Kietliński	263
Zmiany w gospodarce, rozbudowa infrastruktury, kolejne „pięciolatki”	267
Miasta. Kultura, nauka, szkolnictwo wyższe.	271
Obchody milenijne 1966 r.	274
Wydarzenia marca 1968 i grudnia 1970 r.	277

Białostockie przyspieszenie	279
Reforma administracyjna z 1975 r.	281
XXI. Ku III Rzeczypospolitej – Marek Kietliński	288
Kryzysy gospodarcze w drugiej połowie lat 70. Zmiany świadomościowe.	288
Strajki we wrześniu 1980 r. Powstanie niezależnych struktur związkowych	291
„Solidarność” i władza w warunkach katastrofy gospodarczej	295
Wprowadzenie stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. Represje.	298
Działalność podziemnej „Solidarności”. Duszpasterstwo.	300
Próby reform ogólnych	304
Wybory czerwcowe 1989 r. Zmiany polityczne.	305
XXII. W suwerennej Polsce – Marek Kietliński	308
Samorząd terytorialny. Geografia polityczna.	308
Ożywienie gospodarcze, społeczne, kulturalne	308
Wizyty Jana Pawła II	313
Walka o fundusze. Problemy z infrastrukturą. Ekologia.	315
Powstanie województwa podlaskiego. Mieszkańcy.	316
Następstwa wejścia do Unii Europejskiej	320
Plany rozwoju województwa podlaskiego. Marzenia i realia.	321
Władza i społeczeństwo w zmianach ustrojowych	323
Bibliografia	325
Indeks geograficzny	333
Indeks osobowy	347
Powiaty województwa podlaskiego – fotografie z obecnych czasów	

Jest to publikacja pionierska, napisana przez zespół autorów prowadzących intensywne badania nad dziejami ziem wchodzących w skład obecnego województwa podlaskiego. Są w niej zatem nowe fakty i oceny, po części korygujące utrwalone błędy i niedokładności. Autorzy akcentując cechy wspólne poszczególnych regionów i rejonów starali się nie uronić niczego, co było charakterystyczne dla wieków dawnych pogranicza Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego. Odtworzyli z dużą szczegółowością losy mieszkańców staropolskiego województwa podlaskiego, Mazowsza Północno-Wschodniego i zachodnich oraz południowych połaci województwa trockiego. Po rozbiorach Rzeczypospolitej były to: departament i obwód białostocki, województwo (gubernia) augustowskie i gubernia suwalska, departament i gubernia łomżyńska.

Istotne korekty zaszły po odzyskaniu niepodległości w latach 1918-1919 (m.in. w woj. białostockim znalazły się powiaty grodzieński i wołkowyski), w okresie II wojny światowej i dwóch okupacji oraz po latach 1944-1945, w roku 1975 i w 1999. Tożsamość podlaska wzrastała i zanikała, zmieniała się też rola Białegostoku oraz innych miast.

Po wielu latach oczekiwania ukazuje się tom, w którym połączono wątki gospodarcze, polityczne i społeczne, ważne dla opisanego dużego regionu. Wiele miejsca poświęcono w nim kulturze, ukazano życie codzienne. To naprawdę fascynująca historia ziem ubogaconych przyrodą, zamieszkałych przez społeczności potrafiące zespalać siły, przełamywać uprzedzenia, także te wynikające z odmiennych rodowodów. Pokazanie mozaiki dziejów powinno dobrze służyć realizacji bieżących zamierzeń. Taką książkę należy przeczytać!

Adam Czesław Dobroński